

Aproximació a la morfologia flexiva en l'obra de Jacint Verdaguer

Maria Pilar Perea
(Universitat de Barcelona)

1. Introducció

La lectura de les obres de Jacint Verdaguer, tant les que pertanyen a l'àmbit de la prosa com a l'àmbit de la poesia, permet la caracterització d'un sistema morfològic particular, que afecta en diferent grau les formes nominals, pronominals i verbals.

L'objectiu d'aquest treball és destriar, en l'obra verdagueriana, els paradigmes flectius de les classes nominals relatives a les formes de l'article definit (el contrast entre *lo-el*), dels demostratius (l'establiment d'un sistema binari o d'un sistema ternari) i dels possessius (els possessius àtons *versus* els possessius tòpics). S'estudien, a més, els trets més rellevants de la flexió verbal, i l'ús d'altres elements addicionals, com ara arcaïsmes i vulgarismes.

La descripció, que pretén de ser contrastiva entre prosa i poesia —basada en les primeres edicions, on se suposa que hi ha hagut una mínima o una nul·la intervenció dels correctors—, se centrarà, pel que fa a l'obra poètica, en *L'Atlàntida* (1877) (d'ara endavant *At*) i, pel que fa a l'obra en prosa, en el recull d'articles que integren *En defensa pròpia* (1895-1897) (*De*). De manera complementària, i per tenir més elements de judici, en l'àmbit de la prosa, i des del punt de vista d'un registre presumptament més col·loquial, es contrastaran els resultats morfològics obtinguts amb les dades de la mateixa naturalesa que apareixen en els volums de l'*Epistolari de Jacint Verdaguer* (*Ep*), editat per Josep M. de Casacuberta i per Joan Torrent i Fàbregas.

La sistematització de les dades facilitarà la discriminació dels recursos estilístics propis de l'autor dels elements que conformaven el llenguatge de l'època. Es parteix de quatre qüestions, que l'anàlisi permetrà de respondre: 1. Existeix diferència des d'un punt de vista morfològic, en l'obra verdagueriana, entre poesia i prosa? 2. Des d'aquesta perspectiva contras-

tiva, ¿es pot establir una diferència, en l'àmbit de l'escriptura, entre llenguatge literari i llenguatge col·loquial, en aquest darrer cas representat per les cartes de l'epistolari? 3. A més de la distància cronològica entre les dues obres literàries i atès que l'epistolari recull dades compreses entre els anys 1865-1902, es pot dibuixar una evolució en l'ús dels elements morfològics? 4. Els resultats que es constaten, ¿responen al sistema lingüístic oral que s'usava en aquell moment —i, encara, a la parla del mateix Verdaguer— o pertanyen a un llenguatge literari, supradialectal, que no reflecteix les realitzacions orals?

Els materials s'han extret del buidatge i de la classificació de les formes flexives esmentades que apareixen en les tres obres de referència. Aquesta tasca ha permès d'obtenir un corpus, les dades del qual, per raons d'espai, no es pot incloure en aquest treball.¹ Se'n fa, doncs, una selecció de caràcter representatiu. Les xifres, en tots els casos relatius, serveixen per establir percentatges contrastius i per descriure tendències d'ús.

2. Els paradigmes flectius de les altres classes nominals

2.1. *Els articles*

L'article masculí singular absolutament dominant és *lo*, la forma pròpia del català clàssic, des dels orígens fins al segle XVII, que encara perviu en algunes varietats occidentals i a l'Alguer. *Lo* apareix en els contextos

1. En el cas de l'*Epistolari*, el mot de referència, en cursiva, va seguit del nom del corresponçal, la data, el núm. de v. i el núm. de carta que apareix a l'obra. Els destinataris se citen mitjançant sigles: [MA] Marià Aguiló, [AMA] Antoni M. Alcover, [VB] Víctor Balaguer, [JB] Joan Batlle, [FB] Francisca Bonnemaison, [ABP] A. Busquets i Punset, [JCB] Josep M. Cases i Balart, [JC] Jaume Collell, [CC] Clara Commer, [RC] Ramon Corbella, [JD] Juli Delpont, [RF] Ramon Font, [TF] Tomàs Forteza, [GGP] General Ginestà i Punset, [JG] Joan Güell, [TL] Teodor Llorente, [CL] Claudi López, [LL] López i Lleonart (joiers), [JM] Joan Maragall, [RM] Ramon Masifern, [PML] Pilar Maspons i Labròs, [FM] Francesc Matheu, [MMF] Manuel Milà i Fontanals, [FM] Frederic Mistral, [JNO] Joan Noguera i Oliver, [MP] Melcior de Palau, [FPB] Francesc Pelagi Briz, [JPi] Joaquim Pinyol, [JP] Justí Prepatx, [JPG] Josep L. Pons i Gallarza, [JRO] Joaquim Rubió i Ors, [JRP] Joan Ruiz i Porta, [MP] Marià de Rocafiguera, [JS] Joaquim Salarich, [VSB] Valeri Serra i Boldú, [MS] Modest Samarra, [JS] Joan Segura, [FS] Ferran Sellarès, [JSJ] Jaume Serra i Jordi, [JJS] Joan i Joaquim Sitjar, [GS] Gaietà Soler, [TT] Terenci Thos, [JTB]

següents: *a*) precedint un nom (en general quan comença en consonant): *At*:² *lo bras* (Introd., 15; II, 38; IV, 54; V, 63; VI, 67), *lo llamp* (VI, 72, 80), *lo mon* (Pròl., 7; I, 32; II, 39; III, 46; V, 62; VIII, 105); *De*: *lo sort* (126), *lo calze* (74), *lo capellà* (32), *lo cotxe* (140), *lo genoll* (124), *lo goç* (156), *lo quefe* (121); *Ep* (en aquest cas fins i tot davant els noms començats en vocal): *lo adagi*, *lo altar*, *lo retrato*, *lo terreno*, *lo triunfo*;³ *b*) precedint un adjectiu seguit d'un nom: *At*: *lo bell país* (III, 48), *lo cel pregon* (II, 38), *lo corpulent mammuth* (II, 38); *De*: *lo feréstech reptil* (59), *lo Sagrat Concili* (120), *lo verdós Montseny* (23); *Ep*: *lo bon comensament* (FB, 25 2 1894, 8, 1011), *lo infrascrit poeta-sacerdot* (CC, 28 6 1896, 10, 1223), *los curts dies* (NVC, 20 9 1893, 8, 972); *c*) encapçalant topònims: *At*: *lo Vesuvi* (V, 62), *Lo Teyde* (I, 21); *d*) encapçalant infinitius: *At*: *al esbatre* (IX, 116); *De*: *lo no sentir* (11), *lo vèurem* (32); *Ep*: *lo estar* (Bisbe Vic, 3 7 1895, 9, 1109), *lo fer* (JC, devers 8 0 9 de 6 1881, 3, 311), *lo passejar* (JC, 1a quinz. 11 1884, 4, 421), *lo veurer* (JS, 29 6 1865, 1, 6); *e*) fent la funció d'article neutre: *At*: *lo més felis* (I, 30), *lo més hermós* (Pròl., 7), *lo feréstech* (I, 29); *De*: *lo be* (18), *lo fantasiosa* (134), *lo important* (47), *lo impossible* (96), *lo poch que sábiga* (56); *Ep*: *lo que m diu*, *lo creixent*, *lo millor*, *lo de Vich*, *lo demes*, *lo menos posible*.⁴ També es registra un ús de l'article *lo* amb el significat d'«a la manera de»: *á lo Balari* (JC, darr. 9 1886, 5, 576).

Los és l'article masculí plural majoritari: *At*: *los brassos* (Pròl., 9; V, 65, 66; VI, 68, 76), *los homes* (IV, 55), *los astres* (IV, 58; VI, 77); *De*: *los acrebedors* (141), *los àrabs* (51), *los hòmens* (72), *los quefes* (111); *Ep*: *los assumptos*, *los aucells*, *los héroes*, *los trovayres*.⁵ Apareix en els mateixos contextos indi-

Josep Torras i Bages, [FUV] F. Ubach i Vinyeta, [AV] Agustí Vassal, [MV] Maria Vayreda, [MVA] Miquela Verdaguer i Aguilar, [NVC] Narcís Verdaguer i Callís, [LVL] Lluís C. Viada i Lluch, [CV] Cosme Vidal, [FV] Francesc Viver.

2. Les referències corresponen a l'edició de Riquer, que es basa en les edicions de *L'Atlàntida* de 1867 i 1878. La comparança de les dades amb l'edició de Pere Farrés, que pren com a referència l'edició principis de 1886, tret de l'adaptació ortogràfica, no suposa cap canvi en els resultats morfològics obtinguts.

3. *lo adagi* (JB, mitj. 10 1893, 8, 973), *lo altar* (AV, 9 10 1899, 11, 1392), *lo retrato* (JRP, 12 1895 [?], 9, 1178), *lo terreno* (JG, 26 10 1889, 7, 772), *lo triunfo* (JC, dev. 8 5 1881, 3, 254).

4. *lo que m diu* (FS, 22 [?] 2 1867, 1, 15), *lo millor* (MMF, devers 1 1869, 1, 24), *lo de Vich* (JC, 30 12 1878, 2, 158), *lo demes* (JG, 1a quinz. 6 1893, 8, 953), *lo immillorable* (JC, 1a desena 12 1880, 3, 241), *lo mateix* (JPi, 22 5 1894, 8, 1028), *lo menos posible* (JC, 1a desena 8 1886, 5, 565).

5. *los assumptos* (JC, 1a des. 12 1885, 5, 496), *los aucells* (JC, 3 3 1876, 1, 73), *los héroes* (RM, 1 1897, 10, 1264), *los trovayres* (MA, 30 7 1865, 1, 7).

cats per a la forma sing.: precedint un adjectiu seguit d'un nom: *At: los blaus domassos* (I, 28), *los enarcats difunts* (IX, 110), *los joguinosos ayres* (VII, 84); *De: los bons ayres* (150), *los mòvils vils* (10), *los molts y afortunats llibres* (56); *Ep: los darrers badalls* (MA, 8 2 1871, 1, 33), *los summos sacerdots* (persona no identificada, 4 1897, 10, 1278); i precedint topònims: *At: los Alpes* (II, 42), *los Pyrineus* (II, 42; IV, 54).

Cal tenir en compte que, en general, *lo* i *los* solen esdevenir respectivament *el* i *els* quan el mot que els precedeix acaba en vocal: a) amb elisió de la vocal: *Ep: amb que l dimoni agafa* (JG, 26 10 1889, 7, 772), *Darrera l temps* (JC, darrerieria 3 1895, 9, 1089), *de vora l Ter* (Bisbe Vic, 27 6 1894, 8, 1032), *si la volen publica ls hereus* (JC, 3a desena de VI 1884, 4, 400); b) sense elisió: *dono el pesam* (JSJ, mitjan 11 1882, 3, 323), *giro els ulls* (JSJ, 7 2 1875, 1, 63). Amb tot, apareixen casos d'*els* sense un context que els afavoreixi: *traguessem els ulls* (JS, 28 5 1879, 2, 192), *com els aucells* (MA, 8 9 1871, 1, 39). En aquest darrer cas, el mateix Casacuberta diu a la nota 5: «Notem aquesta forma de l'article, en lloc de *los*, que Verdaguer emprava normalment». Hi ha també casos d'alternança: *fassa l favor* (JS, 3 5 1875, 1, 67), *fassa lo favor* (MMF, dev. 1 1869, 1, 24). I solucions que, tot i el context, no presenten la forma reforçada de l'article: *vora lo mar* (JC, 3 1870, 1, 28).

Quant al gènere, cal destacar que el mot *mar*, tot i preveure que en el registre poètic i literari podria adoptar, en general, la forma femenina, presenta indistintament, en les obres analitzades, tres solucions possibles: a) sense article: *At: ob mar* (IV, 60; VII, 84); *De: mar* (60); *Ep: mar* (MA, 26 12 1874, 1, 60); b) el gènere masculí: *At: al mar* (I, 24, 32; III, 49; IV, 55), *del mar* (IV, 54), *un mar* (IV, 54; IX, 114), però *de dos ribentes mars* (I, 24) — cal observar-hi la duplicitat de gèneres —; *Ep: del mar* (JS, 3 5 1875, 1, 67); c) gènere femení: *At: la mar* (I, 23, 25, 29, 33; II, 35, 39, 43; III, 48; IV, 53, 59; VII, 82; X, 127; Concl., 134, 141.), *les mars* (I, 27; VIII, 99); *De: la mar* (56); *Ep: la mar* (TL, 31 7 1881, 3, 268; JC, 9 3 1883, 4, 338), *serenas mars* (JC, 9 3 1883, 4, 338).

Pel que fa a l'ús dels articles personals, a *Ep* s'observen diverses solucions: a) sense article davant de cognoms: *acabo de trobar á Sampons* (JC, 2a desen. 5 1881, 3, 255), *Memories de Llorente* (JC, primeria 8 1881, 3, 270); b) amb l'article *en*: *he vist an Candi* (JC, 7 a 12 10 1883, 4, 369), *En Balari* (JC, 1a quinz. 10 1886, 5, 578), *en Candi* (JC, dev. 15 0 16 12 1881, 3, 288), *En Gaudí y en Guimerá* (JC, devers 17 1 1887, 6, 600), *En Pepet* (JC, 1a

des. 12 1880, 3, 243); c) hi ha un cas d'article femení: *la Francisca* (NVC, 10 1893, 8, 980).

2.2. *Els demostratius*

És sabut que, en la llengua antiga, el sistema dels demostratius distingia tres graus d'íctics de proximitat o de llunyania: *a)* proximitat a la persona que parla; *b)* proximitat a la persona que escolta; *c)* referència llunyana tant de qui parla com de qui escolta.

Els demostratius de primer grau (*est, aquest*) i de segon grau (*aqueix, eix*) que es registren en les obres de Verdaguer presenten una forma doble, l'ús de les quals depèn de l'obra on apareixen (vegeu la taula 1 de l'annex). *Est* no apareix mai a *De*; i en un nombre molt reduït de casos, a *At* i a *Ep*.

A més de la forma doble del plural *aquests/aquestos*, Verdaguer emprava, en els textos estudiats, els tres graus d'íctics. En el cas de formes alternants, destaca numèricament per al primer grau la forma *aquest* i per al segon grau la forma *aqueix*.

2.3. *Els demostratius neutres*

En el cas dels demostratius neutres, Verdaguer també adopta un sistema ternari (vegeu la taula 2). Com s'esdevindrà amb els locatius, sols es prenen en consideració els dos primers graus, *això* i *açò*, tot indicant la contraposició d'aquest darrer amb *ço*, l'ús del qual s'aplica sols a *At*. Observem l'ús dominant d'*açò* a *At*; l'ús exclusiu d'*això* a *De*; com també la presència majoritària d'*això* a *Ep*.

2.4. *Els possessius*

En totes tres obres alternen, amb quantificació numèrica variable, les formes possessives àtones i tòniques (vegeu la taula 3), amb un domini clar de les primeres. Cal remarcar, en el cas del possessiu femení tònic, l'ús de *meva* i mai de *meua*. Els possessius àtons s'apliquen no sols a les formes de parentiu i als mots *casa* o *vida*, que concorden amb l'ús actual, sinó a tots els noms. En relació amb l'ortografia, sols hi ha un cas d'elisió del possessiu femení davant vocal: *s'amable carta* (LL, 21 1 1895, 9, 1078).

Destaca el cas únic, a *Ep*, de la forma arcaica i dialectal *mies*, pròpia del rossellonès i de l'alguerès.⁶ El *DCVB* indica que es pot usar, en altres regions, de manera esporàdica en cançons, refranys i frases fetes i en el llenguatge poètic, i, entre els exemples, inclou una mostra del mateix Verdaguer: *Idil·lis*: «Amor de l'ànima mia».

Pel que fa a les formes corresponents a més d'un posseïdor (vegeu la taula 3), dominen les formes de 1a i 2a persona, per bé que es registren les solucions *llur* i *llurs* especialment a *L'Atlàntida*. Quant a l'ús de *nostre* i *vos-tre*, cal remarcar la freqüència amb què apareixen sense l'article (*At: de nostre orgull* [III, 46], *dins nostre cor* [VII, 86]; *De: de nostra ciutat* [131], *es nostra sotana* [131]; *Ep: Poch saben ells nostra situació* [JC 3a des. 4 1884, 4, 388], *de vostra novel·la* [GS, 19 6 1893, 8, 954]); ús que coincideix amb el de la llengua antiga, i que actualment es pot trobar en usos protocol·laris o en tractaments religiosos.

En substitució del possessiu, sols s'ha trobat un cas de genitiu: *obsequi d'ella* (JC, mitjan 5 1877, 2, 98).

2.5. Els locatius

Cal aplicar als locatius (vegeu la taula 4) el mateix sistema ternari que s'ha indicat per als demostratius. En general, Verdaguer utilitza *ací* i *aquí* aplicant la mateixa contraposició que s'establia en la llengua antiga: *ací* designa el lloc on és el parlant (*d'ací*, *per aquí*, *ací baix*: es refereix a Barcelona, on és Verdaguer); *aquí* indica el lloc on és el receptor (*aquí dalt*: es refereix a Vic, on és Col·lell).⁷ De vegades aquest ús no és tan clar: *aquí m trobo bé* (JC, 28 7 1884, 4, 407).

En la contraposició entre *allí* i *allà* domina numèricament l'ús del primer locatiu, malgrat la preferència que s'ha mostrat per *allà* (cf. Badia, 1962: § 229, I). Sovint els locatius es combinen: *De: ni ací ni allà* (87), *allí dalt i aquí baix* (79), *d'aquí ò d'allà* (151); *Ep: allà baix* [Barcelona] (JC, 26 8 1884, 4, 409), *allí dalt* [Vic] (JC, 10 1890, 7, 816).

6. *les mies pobres oracions* (Felià Noguera, 5 o 6 agost 1886, 5, 563).

7. *d'ací* (JC, mitjan 5 1877, 2, 98), *per aquí* (JC, 9 3 1883, 4, 338), *ací baix* (JC, 2a desena 5 1877, 2, 100), *aquí dalt* (JC, mitjan 5 1877, 2, 98). Cf. *baixaré a Barcelona* (MP, 3 octubre 1877, 2, 115).

3. La flexió verbal

3.1. *El present d'indicatiu*

En aquest temps destaquen dos elements sistemàtics: *a)* la presència de l'increment *-esc* (que alterna esporàdicament amb *-eix*) en la 1a persona del sing. dels verbs anomenats *incoatius*; *b)* l'ús de la vocal temàtica *-a* (i no *-e*) en les persones 1a i 2a del plural de la I conjugació.

a) Els increments *-esc/-eix*

L'increment *-esc* reflecteix l'ús que se'n feia a l'època clàssica, el qual avui és viu a Mallorca. El resultat de la propagació de l'extensió *-eix*, que apareixia en la 2a i 3a persones del sing. i en la 3a del pl. d'aquest temps, va estendre'n l'ús, en català oriental, a la 1a persona. Aquesta forma es registra en les obres del poeta de manera minoritària, però és la que recull de manera sistemàtica *La flexió verbal en els dialectes catalans*, en els verbs *incoatius* de la III conjugació.

En tots els tres textos domina la presència d'*-esc*. A l'*At* sols apareix la forma *afegesch* (Pròl., 9), que no alterna amb cap altra solució. A *De* destaquen les formes amb *-esc*: *agrabesch* (39), *me dirigesch* (123), *seguesch* (38), *suprimesch* (29), bé que hi ha un cas que presenta l'afix *-eix*: *us seguexo* (38). També a l'*Ep* són majoritàries [70]⁸ les formes amb l'increment antic (*advertisch*, *afegesch*, *agraesch*, *meresch*, *serveesch*),⁹ tot i que hi ha casos esporàdics de formes en *-eix* (o *-ex*) [12]: *agraexo*, *repetexo*, *serveixo*, *màtreveixo*.¹⁰

b) Les vocals temàtiques *-a/-e-*

La 1a i 2a persones del plural dels verbs de la I conjugació conserven en balear i en alguns indrets del català continental el resultat del llatí -

8. El número entre claudàtors indica la xifra d'aparicions de les formes indicades.

9. *advertisch* (JNO, 21 7 1886, 5, 558), *afegesch* (CV, 1 1896 [?], 9, 1194), *meresch* (JC, dev. 22 o 23 4 1881, 3, 253; AV, 22 2 1899, 10, 1369), *serveesch* (JC, 27 o 28 12 1885, 5, 501).

10. *agraexo* (JSJ, 7 2 1875, 1, 63; president «Centre Esc. Catalanista», 2a quinz. 5 1902, 11, 1484), *repetexo* (VSB, 3 1 1901, 11, 1435), *serveixo* (JC, 1a des. 4 1882, 3, 302), *màtreveixo* (CL, 23 6 1893, 8, 955).

AMUS > -am, -ATIS > -au.¹¹ En els textos estudiats, la presència de la vocal temàtica -a- en aquests contextos és gairebé sistemàtica: 1a pl.: *At: retrenyam* (VI, 70); *De: estam* (104). En aquestes dues obres no hi ha cap cas amb vocal temàtica -e-. A *Ep*, per bé que dominen les solucions antigues — 1a pl. [26]: *acabam, anam, estam, necessitam, poetissam*;¹² 2a pl. [19]: *anunciáu, cantau, contaui, dedicau, deixau, donau, proposau, trobau* —,¹³ hi apareixen dos casos amb -e- temàtica: *doneu* (Bisbe Vic, 8 12 1894, 9, 1071), *aneu* (ABP, darrer. 3 1902, 11, 1482).

c) *Altres característiques*

Encara, en relació amb el present d'indicatiu cal destacar dues característiques més: 1. la presència de formes aïllades de 1a persona sing. sense desinència: *a qui m encoman* (MA, 26 XII 1874, 1, 60), que en algun cas compta amb una forma alternativa amb *o* desinencial: *te planyo* (JC, 3a desena de 5 1880, 3, 218); però *planch* (TF, 12 4 1892, 8, 892). 2. l'absència d'increment en la flexió d'alguns verbs de la III conjugació: *Ep: m'acut* (TL, 23 6 1881, 3, 263), que coincideix amb el resultat registrat a *La flexió verbal...*; *At: cruixen* (II, 43; VIII, 99), solució que conviu amb una forma amb increment *cruixeixen*, i *menten* (FUV, 3-4 de 1867, 2, Ap III), que en discrepa i que respon encara a la conjugació no incoativa, com es realitzava en llengua antiga.

En darrer terme, és interessant de constatar l'ús gairebé sistemàtic de la 1a persona del sing. *so*: *At: so l'herba* (X, 122), *so hereva* (I, 31), *nadiua so* (X, 124). *De: no so ambiciós* (147), *home so* (31), però també, *soch de parer* (46). *Ep: ja hi so, jo so sacerdot, so de parer, so pobre*; però també, *ara que hi som* (JC, 3 3 1876, 1, 73).¹⁴ *La flexió verbal...* recull a Vic indistintament, com a formes vives, en l'enquesta que s'efectuà el 1910, totes tres solucions.

11. Cf. *La flexió verbal en els dialectes catalans* a començament del segle XX, en relació amb les localitats del Rosselló i del català occidental que encara mantenien aquesta desinència.

12. *acabam* (JC, 3a desena 4 1884, 4, 388), *anam* (JC, 2 7 1875, 1, 69; NVC, 8 4 1886, 5, 550), *estam* (JC, 11 7 1891, 7, 1867; MVA, 14 8 1900, 11, 1418), *necessitam* (JC, 1a des. 3 1881, 3, 252), *poetissam* (JC, devers mitjan 3 1886, 5, 544).

13. *anunciáu* (AV, 22 2 1899, 10, 1369), *contaui* (NVC, 2 0 3 1882, 3, 299), *dedicau* (FM, 23 4 1897, 10, 1274), *donau* (RC, 27 6 1893, 8, 959), *trobau* (VSB, 17 9 1900, 11, 1421).

14. *ja hi so* (JC, 2a desena 9 1885, 5, 478), *jo so sacerdot* (VSB, 11 7 1901, 11, 1459), *so de parer* (LVL, 23 1 1898, 10, 1317), *so pobre* (MA, 27 4 1869, 1, 25).

3.2. *El perfet simple / el perfet perifràstic*

En tots tres textos l'ús del perfet simple supera el del perifràstic (vegeu la taula 5). És sabut que, ja des del segle XIX (Forteza, 1915), el perfet simple es limita, amb gradacions diferents, a les varietats valenciana, mallorquina i eivissenca (cf. Perea, 2003). Verdaguer, desitjós d'aplicar els paràmetres de la llengua antiga, associa aquest temps a un registre elevat en l'àmbit de l'escriptura. Pel que fa a les formes perifràstiques, cal destacar, en la 1a pers del pl., l'ús sistemàtic de *vàrem* i no pas de *vam*: *nos varem veurer* (MA, 15 i 1867, 1, 14).

3.3. *El futur i el condicional*

En les formes de futur i de condicional que apareixen a l'*Ep* es registren les realitzacions antigues del verb *poder*: *poré*, *pora*, *poran*, *poria*.¹⁵ I a *At* apareix la 3a persona del verb *caldre*, sense consonant epentètica: *calbrá* (V, 62), fet que també s'esdevé en el verb *doldre* a *Ep*: *dolria* (JC, 14 1877, 1, 91). *La flexió verbal...* sols recull, a Vic, el condicional de *doldre*, que presenta la consonant epentètica. El verb *poder* no hi és inclòs.

Les oracions condicionals es formen en general amb el reflex del plusquamperfet llatí en *-ra*: *At*: *fora* (IV, 54); *De*: *fora* (80, 85); *Ep*: *foras* (pare, 17 10 1874, 1, 59; NVC, 13 8 1895, 9, 1125); però tant a *De* com a *Ep* es registren formes alternatives: *De*: *sería mort* (137); *Ep*: *seria* (JC, mitjan 7 1885, 5, 472; CV, 18 2 1896, 9, 1204).

3.4. *El present de subjuntiu*

Les realitzacions de present de subjuntiu mostren, en les tres obres estudiades, les característiques següents: *a*) l'ús de la desinència *-e/-a* en les formes corresponents a les tres primeres persones del sing. i a la 3a del pl. en totes les conjugacions; *b*) l'ús de la vocal temàtica *-a* en les persones 1a i 2a del pl. dels verbs de la II i III conjugacions; *c*) la presència de l'increment *-esc-* en les tres persones del sing. i en la 3a del pl. dels verbs incoatius.

15. *poré* (MA, 12 12 1867, 1, 21), *pora* (MA, 8 2 1871, 1, 33), *poran* (MA, 8 2 1871, 1, 33), *poria* (FS, 27 5 1867, 1, 18; MA, devers 25 1 1872, 1, 42).

a) *Les desinències -e/-a-*

En la llengua antiga, les tres persones del sing. del present de subjuntiu dels verbs de la I conjugació experimentaren en un primer moment la pèrdua de la vocal desinencial llatina (*cant*) i l'adhesió posterior d'una vocal epentètica (*cante, cantes...*), la qual més tard es tancà en *-i* (*canti, cantis...*) per evitar la confusió amb les formes del present d'indicatiu. En les conjugacions II i III, abans del tancament esmentat, les desinències llatines donaren lloc a les terminacions *a-e*, (*-a*, *-es*, *-a*, *-en*), que es conserven actualment en valencià i en una part del català nord-occidental.

Verdaguer adopta en els presents de subjuntiu de les tres obres estudiades el resultat sense tancament en *-i*, tot aplicant, en general, la desinència *-e* quan es tracta d'un verb de la I conjugació (1a p. sing.: *At: busque* [Concl., 134], *cride* [V, 62]; *De: espere* [67]; *Ep:*¹⁶ *acabe*. 2a p. sing.: *At: sospires* [VI, 73], *anyores* [VI, 73]; *Ep: deixes, no t olvides*. 3a p. sing.: *At: engrune* [II, 43], *mate* [IX, 110]; *De: abrigue* [9], *acuse* [98]; *Ep: agafe, avalore*. 3a p. pl.: *At: naixen* [IX, 116], *De: donen* [148], *estimen* [120]; *Ep: dexten, publiquen*) i *-a* quan es conjuga un verb de la II i III conjugacions (1a p. sing.: *Ep:*¹⁷ *convinga, fassa, sia, veja, vinga*. 2a p. sing.: *At: m'endugas* [VI, 72], *sias* [VI, 69]; *Ep: atengas, fossas, hages-hajas, rebas, tragas*. 3a p. sing.: *At: pretinga* [II, 35], *li placia* [II, 40], *puga* [III, 46], *sia* [IX, 115]; *De: diga* [72, 116], *entenga* [145], *mora* [146]; *Ep: plague, desplaga, sia, siga, traga*. 3a p. pl.: *pugan* [VI, 67, 72], *sian* [Pròl., 9]; *Ep: digan-diguen, fassan-fassen, hagen-bajan, sigan*). En la 3a persona del plural, i en totes les conjugacions, a *De*, probablement per una certa intervenció correctora, la distinció gràfica entre *e/a* es resol sempre en

16. *acabe* (RF, 7 9 1896, 10, 1237), *deixes* (JC, devers 14 6 1883, 4, 352), *no t olvides* (JC, 3 3 1876, 1, 73), *agafe* (bisbe Vic, 12 7 1895, 9, 1114), *avalore* (RM, 1 1897, 10, 1264), *dexten* (CV, 26 9 1896, 10, 1245), *publiquen* (JP, 6 4 1897, 10, 1270).

17. *convinga* (JC, 15 10 1892, 8, 915), *fassa* (JP, 17 4 1897, 10, 1273), *sia* (JNO, devers 5 9 1884, 4, 412), *veja* (JTB, 3a desena 8 1893, 8, 969), *vinga* (germana, 6 1885, 5, 469), *atengas* (JG, 23 8 1891, 7, 874), *fossas* (JC, 3a desena 6 1884, 4, 402), *hages* (JC, darreteria 9 1886, 5, 576), *hajas* (JC, 2a desena 9 1885, 5, 478b), *rebass* (JC, 21 11 1876, 1, 82), *tragass* (JC, devers 8 5 1881, 3, 254), *plague* (MA, 30 7 1865, 1, 7), *desplaga* (JC, 2a desena 9 1885, 5, 484), *sia* (VSB, 14 10 1900, 11, 1423), *siga* (JC, primers 1 1880, 3, 209), *traga* (JP, 6 4 1897, 10, 1270), *digan* (CV, 18 2 1896, 9, 1204), *diguen* (JP, 14 4 1897, 10, 1272), *fassan* (JNO, 28 4 1885, 4, 446), *fassen* (CV, 3 12 1895, 9, 1165), *hagen* (JC, primers 3 1879, 2, 175), *bajan* (JC, 15 3 1887, 6, 609), *sigan* (president «Centre Escolar Catalanista», 2a quinz. 5 1902, 11, 1484).

benefici de *-e-*: *diguen* (57), *facen* (98, 146), *hagen* (112), *perden* (130), *sien* (67), *vegen* (54).

Amb tot, el que és interessant és l'alternança entre la presència de les vocals *-e/-a* corresponents al present de subjuntiu i les modernes amb *-i*. El contrast numèric és prou significatiu: *At*: *-a/-e* = 30; *-i* = 0; *De*: *-a/-e* = 127; *-i* = 0. A *Ep* és on hi ha casos esporàdics de la desinència *-i* [26], xifra, però, que contrasta amb els 714 casos de *-a/-e*: 2a p. sing.: *rebis*, *vinguis*, *oblidis*; 3a p. sing.: *hagi*, *merexi*, *mori*, *surti*, *placi*, *vulgui*, *alavi*; 3a p. pl.: *figurin*, *parlin*, *toquin*.¹⁸ En *La flexió verbal...* tots els verbs enquestats a Vic tenen la desinència *-i*, llevat de *saber* i de *caber*.

b) Els increments *-esc/-eix*

L'increment *-esc* domina aclaparadorament, en els verbs incoatius, en tots tres textos: 1a p. sing.: *At*: *servesca* (VI, 67); *De*: *s'enterbolesca* (8); *Ep*: *agraesca*, *sofresca*. 2a p. sing.: *Ep*: *llegescas*. 3a p. sing. *At*: *partesca* (IV, 60); *De*: *corretgesca* (129), *repetesca* (116); *Ep*: *cumplesca*, *endolsesca*, *feresca*, *servesca*.¹⁹ 3a p. pl.: *De*: *perseguesquen* (7), *residesquen* (120); *Ep*: *assistescan*, *llegescan*. Sols a *Ep* hi ha quatre casos d'increment *-eix* combinat amb la desinència *-i*: 1a p. sing.: *pateixi*, *cumpleixi*, *ofereixi*, *merexi*.²⁰ S'aprecia també algun cas híbrid intermedi: *afegeixas*, *servexa*.²¹

c) Les vocals temàtiques *-a/-e-*

A *At* i a *De* no hi ha mostres de 1a i 2a p. del plural, però a *Ep* dominen les formes dels verbs de la II conjugació amb vocal temàtica *-a-*: *Ep*: 1a p.

18. *rebis* (JC, 23 11 1876, 1, 83), *vinguis* (JC, 28 4 1871, 1, 35), *oblidis* (JSJ, mitjan 11 1882, 3, 323), *hagi* (FUV, 2n semestre 1866 / primers mesos 1867, 2, Ap I; JNO, 6 8 1886, 5, 564), *merexi* (germana, 7 1895 [?], 9, 1122), *mori* (MA, 8 2 1871, 1, 33), *surti* (JC, 2a desena 2 1887, 6, 606; J. Serra, 3 7 1895, 9, 1110), *placi* (MA, 8 2 1871, 1, 33), *vulgui* (JS, 3 5 1875, 1, 68), *alavi* (FUV, 3 de 1867, 2, Ap II), *parlin* (MA, 12 12 1867, 1, 21), *toquin* (FS, primeria 1 1867, 1, 13).

19. *agraesca* (TL, 6 1 1886, 5, 509), *llegescas* (JC, devers 20 6 1885, 5, 463), *cumplesca* (JP, 1 7 1897, 10, 1289), *endolsesca* (CV, 13 1 1897, 10, 1259), *feresca* (JC, 24 5 1872, 1, 47), *servesca* (JRO, 14 11 1880, 3, 238; Bisbe Vic, 31 8 1896, 10, 1235), *assistescan* (JNO, 6 8 1886, 5, 564), *llegescan* (JC, 2a desena 5 1881, 3, 255).

20. *pateixi* (MA, 12 12 1867, 1, 21), *cumpleixi* (JP, 10 1897 [?], 10, 1303), *ofereixi* (Bisbe Vic, 2 3 1894, 8, 1014), *merexi* (germana, 7 1895 [?], 9, 1122).

21. *afegeixas* (JC, darrerria 12 1881 o començament 1 1882, 3, 293), *servexa* (AV, 11 7 1899, 11, 1386).

pl. [15]: *digam, pogam, vejам, pugam, vejам, sapigam*;²² 2a p. pl. [2]: *tingau* (JSJ, 20 11 1876, 1, 81). Es detecta la solució *estigau* (germana, 4 1887, 6, 618), malgrat que el present de subjuntiu dels verbs de la I conjugació en la llengua antiga presentaven una *-e-* temàtica — cf. *arribem, profanem* per diferenciar-los de l'indicatiu.²³ Encara en la flexió del verb *estar* s'aprecia l'ús d'*estem* (JPi, 1 9 1893, 8, 970), recollida també per *La flexió verbal...* a Vic, la qual alterna amb *estiguem*.

En totes tres obres, el verb *voler* presenta diverses formes desinencials: 1a p. sing.: *At: vulla* (II, 36). 2a p. sing.: *Ep: vulgas, vullas, vullas* (JC, 21 3 1877, 1, 90).²⁴ 3a p. sing.: *De: vulga* (102, 151); *Ep: vulga* (persona no identificada, 4 1897, 10, 1278), *vulla* (MV, 3 2 1901, 11, 1447). 2a p. pl.: *vullau* (FM, 5 6 1885, 4, 455). 3a p. pl.: *De: vulguen* (38, 51, 145), *vullen* (66). Les solucions palatalitzades representen un estadi anterior a les velaritzades, atès que l'element velar de formes com ara *duga* i *diga* es va interpretar com una marca de subjuntiu i s'estengué a les antigues formes *valla, dulla* (cf. Moll, 1991: 53).

3.5. L'imperfet de subjuntiu

L'imperfet de subjuntiu presenta dues característiques més o menys sistemàtiques: *a)* la presència de la vocal temàtica [á] (i no [é]) en totes les persones dels verbs de la I conjugació; *b)* l'ús de la desinència *-a/-e-* (mai *-i-*) en la segona persona del singular i en les tres del plural.

a) Les vocals temàtiques *-a/-e-*

En la llengua antiga l'imperfet de subjuntiu provenia del plusquamperfet de subjuntiu llatí de tipus feble *-ASSEM, -ISSEM*. La *-a-* temàtica dels verbs de la conjugació I (*cantàs*) es va tancar en *-e-* (*cantés*) en tot el català oriental i en una part de l'occidental. Amb tot, les tres obres estudiades mantenen la *-a-* temàtica: *At* [3]: *baixás* (IX, 112),

22. (JSJ, 24 2 1886, 5, 537), *vejам* (JSJ, 7 2 1875, 1, 63; JG, 1a desena 12 1889, 7, 786), *pugam* (JC, 2 11 1877, 2, 116; JG, 23 8 1891, 7, 874), *sapigam* (JPi, 16 8 1893, 8, 967).

23. *arribem* (JC, 24 7 1887, 6, 643), *profanem* (JNO, devers 5 9 1884, 4, 412).

24. *vulgas* (JC, 6 3 1879, 2, 176; JG, 3 11 1890, 7, 817), *vullas* (JC, 11 1871, 1, 40; JC, 1 6 1892, 8, 904).

s'énarborás (I, 28); *De* [24]: *ajudás* (157), *anàs* (79), *s'empenyàs* (123), *fiàs* (67); *Ep* [103]: *acceptás*, *formulás*, *agradás*, *encallás*;²⁵ per bé que es registren casos esporàdics de formes amb la vocal temàtica -e-: *At* [1]: 1a i 3a p. sing.: *estés* (148), la qual alterna en *La flexió verbal...* amb *estigués*; *De* [10]: *anés* (50, 135, 140), *arribés* (139), *contaminés* (9); *Ep* [11]: *necessites*, *trobés*, *sapigués*; *enviesses*; *anes*, *demanés*, *dones*, *probes*.²⁶

b) Les desinències -e-/i-

Malgrat que les terminacions en -asses, -esses, -isses esdevingueren -assis, -essis, -issis en català oriental, seguint la mateixa evolució que experimentà la desinència de present de subjuntiu, *La flexió verbal...* recull a Vic en la conjugació d'aquest temps formes alternatives acabades en -asses i -assis, fet que indica una certa convivència de solucions. La desinència -e- com a marca de subjuntiu és general, tret d'un cas esporàdic en -i- que apareix a *Ep*: *oferissin* (JG, 19 3 1890, 7, 795). 2a p. sing.: *Ep*: *diguesses*, *vesses*, *sabesses*-*sapiguesses*, *volguesses*.²⁷ 1a p. pl.: *De*: *fóssem* (11); *Ep*: *mereixessem*, *esbatusassem*, *fossam*-*fóssem*, *baguessem*.²⁸ 2a p. pl.: *Ep*: *demanasseu*, *dinasseu*, *oferisseu*, *rebesseu*.²⁹ 3a p. pl.: *At*: *vinguessen* (VII, 83), *dassen* (II, 38); *De*: *cayguessen* (120), *ensopeguessen* (36), *fessen* (65), *valgnessen* (35), *volguessen* (46, 103); *Ep*: *alabassen*, *convinguessen*, *dexassen*, *oferissen*, *prenessen*.³⁰

25. 1a p. sing.: *acceptás* (F. Rosés, 13 11 1899, 11, 1394), *formulás* (JC, primeria 1 1887, 6, 595); 3a p. sing.: *agradás* (MA, 12 12 1867, 1, 21; JC, 11 1871, 1, 40), *encallás* (MA, 2 3 1867, 1, 16).

26. 1a p. sing.: *necessites* (JP, 10 1897 [?], 10, 1303), *trobés* (MR, 26 6 1890, 7, 803), *sapigués* (AV, 19 12 1900, 11, 1429); 2a p. sing.: *enviesses* JC, 11 III 1876, 1, 74); 3a p. sing.: *anes* (JC, 2-3 1873, 1, 50), *demanés* (E. Ciurana, 16 5 1899, 10, 1380), *dones* (JC, 5 1870, 1, 30), *probes* (JC, 1 4 1877, 1, 91).

27. *diguesses* (JC, 24 1 1873, 1, 48; NVC, 1 1894 [?], 8, 1004), *vesses* (JC, 12 1876, 1, 85), *sabesses* (NVC, 1a desena 12 1890, 7, 826), *sapiguesses* (NVC, 25 9 1894, 9, 1058), *volguesses* (JC, 1 4 1877, 1, 91).

28. *mereixessem* (NVC, 10 1893, 8, 980), *esbatusassem* (FUV, 3-4 de 1867, 2, Ap III), *fossam* (FUV, 3-4 de 1867, 2, Ap III), *fóssem* (CV, 29 7 1896, 10, 1224), *baguessem* (JC, 3 5 1875, 1, 66).

29. *demanasseu* (L. Viola, 1898 [?], 10, 1363), *dinasseu* (JC, 30 4 1884, 4, 389), *oferisseu* (L. Viola, 1898 [?], 10, 1363), *rebesseu* (pare, 7 2 1875, 1, 62).

30. *alabassen* (JC, devers 15 0 16 12 1881, 3, 288), *convinguessen* (JC, mitjan 10 1886, 5, 579), *dexassen* (JP, 5 1897 [?], 10, 1286), *oferissen* (JG, 30 12 1894, 9, 1074), *prenessen* (JC, devers 20 8 1882, 3, 316).

A més de les alternances *sabesses-sapiguesses*, *prenguesses-prenessen*,³¹ s'aprecien els contrastos següents: *escribís-escrigues*, *estes-estigués*.³² *La flexió verbal...* recull, a Vic, la darrera.

D'altra banda, es registren dues formes derivades del plusquamperfet indicatiu llatí fort (del tipus -RAM): *baguera* (MA, prim. mesos 1871, 1, 34) i *conexera* (MA, prim. mesos de 1871, 1, 34).

3.7. Imperatiu

Les solucions de l'imperatiu són gairebé coincidents amb les del present de subjuntiu. Tret de les formes arcaiques que apareixen en un bon nombre de frases fetes —*al cel sia*, *alabat sia Deu*, *Deu nos do*, *Deu li pach*, *Deu m'ho perdó*, *que Deu ajud*, *placia a Deu*—³³ s'observen els contrastos següents:

1. La presència de les desinències *-e/-a* en les formes corresponents a la 2a i 3a persona del singular a la 3a del plural en totes les conjugacions és gairebé general [*At*: 9; *De*: 24; *Ep*: 510]: 2a p. sing.: *At*: *fássas* (IV, 57), *escriguéli** (I, 30); *De*: *vèges* (27, 38, 84, 107, 121), *vulgues* (20, 65, 136, 141); *Ep*: *no trïgues*, *cregas**,³⁴ *estigas*, *fássas*, *sïes*, *vejas*.³⁵ En aquesta persona també s'aprecia el contrast *diga-digues*, en anar seguida de clític pronominal: *At*: *dígam* (III, 47); *De*: *dígam* (123); *Ep*: *digam*; *digali*, *digals-digas*, *digasli*.³⁶

31. La forma *prenés* es documenta a *La flexió verbal...* a Blanes i a Pineda de Mar.

32. *escribís* (MMF, devers 1 1869, 1, 24), *escrigues* (JC, 24 1 1873, 1, 48), *estes* (JC, devers 20 8 1882, 3, 316), *estigués* (J. Montserrat i Arcs, 17 12 1881, 3, 291).

33. *al cel sia* (pare, 7 2 1875, 1, 62), *alabat sia Deu* (JC, darrerria 4 o primeria 5 1877, 1, 94), *Deu nos do* (LVL, darrerria 12 1897, 10, 1309), *Deu li pach* (TL, 6 1 1886, 5, 509), *Deu m'ho perdó* (JC, 9 o 10 8 1886, 5, 566), *que Deu ajud* (NVC, 12 1893, 8, 991), *placia a Deu* (JC, 19 6 1879, 2, 194).

34. Les dues formes marcades amb asterisc ofereixen un resultat atípic en l'imperatiu.

35. *no trïgues* (JC, primers 4 1879, 2, 183), *cregas* (JC, devers 3 1891, 7, 843), *estigas* (NVC, 2a quinz. 9 1884, 4, 414; NVC, 7 1894, 8, 1042), *fássas* (JC, 26 12 1874, 1, 61; NVC, 7 1894, 8, 1043), *sïes* (JC, devers 8 5 1881, 3, 254), *vejas* (JC, darrerria 4 o primeria 5 1877, 1, 94; JC, devers 6 1891, 7, 864).

36. *dígam* (JC, dev. 10 6 1880, 3, 220), *digali* (JC, 24 1 1873, 1, 48; JC, 1 11 1892, 8, 918), *digals* (JC, 3a desena de 6 1884, 4, 400), *digas* (JC, 3 1870, 1, 28; NVC, 8 4 1886, 5, 550), *digasli* (NVC, 1 1894 [?], 8, 1005), *digasli* (JC, 1 6 1892, 8, 902).

3a p. sing.: *Ep: reba, traga, veja, visca, vulga*.³⁷ 3a p. pl.: *At: vingan* (V, 62); *De: amen* (113), *tràganlo* (113), *trèguen* (66); *Ep: entreguen, estigan, fassan, paguen*.³⁸ Hi ha casos esporàdics amb desinència -i- [*At: 1; De: 2; Ep: 28*], la qual té més representació a *Ep: 2a p. sing.: no t oblidis*. 3a p. sing. / vostè: *De: digui* (112), *mòri* (116); *Ep: siguieli, saludi, esculli, doni, plasi, fasimbo, mani*.³⁹

2. Quant a les formes incoatives, domina novament l'increment -esc [*At: 1; De: 1; Ep: 64*]: *At: te benebesca* (II, 37); *De: florèsca* (83); *Ep: concedesca, seguesca, endolcesca, infundesca*.⁴⁰ Amb tot, a *Ep* s'observen les formes següents: *servesquis* (MA, 30 7 1865, 1, 7), amb -i desinencial, i *adverteixi* (MP, 3 10 1877, 2, 115).

3. En la 1a i 2a p. del pl., en tots els casos, es pot apreciar el contrast numèric entre les formes que presenten les vocals temàtiques -a- i -e- [*At: -am: 1; -au: 13; -em: 3; -eu: 1. De: -am: 0; -au: 5; -em: 1; -eu: 6. Ep: -am: 9; -au: 23; -em: 23; -eu: 8*]. En les obres examinades, quant a la 1a p. pl., s'observen alguns casos amb -a- (*Ep: vejam-veyam*)⁴¹ i d'altres amb -e- (*De: dibèmbo* [42]; *At: anem* [VI, 73, 74]; *Ep: acabem, deixém, marxem, preguem*).⁴²

Pel que fa a la 2a p. pl., per bé que hi ha solucions coincidents amb la llengua antiga (*At: llansau* [I, 25], *ajau* [III, 52], *vullau* [V, 66]; *De: atemperàu* [127], *dexàu* [127], *siàu* [38]; *Ep: vullgáu, aplegaume, donauli, ajudaume*),⁴³

37. *reba* (P. Alsius i Torrent, 27 8 1884, 4, 410), *sápiga* (JP, 30 4 1897, 10, 1279), *traga* (JP, 9 5 1897, 10, 1280); *veja* (F. Cortès, 13 8 1871, 1, 37; JNO, devers 5 9 1884, 4, 412), *visca* (TL, 8 10 1879, 2, 203; NVC, 25 9 1894, 9, 1058), *vulga* (JC, 2a desena 10 1885, 5, 483; JC, devers 10 7 1895, 9, 1113).

38. *entreguen* (MA, 20 a 25 12 1871, 41), *estigan* (MA, devers 6 8 1881, 1512; desconeguda, 30 8 1885, 475); *fassan* (MMF, devers 1 1869, 24), *paguen* (JB, 8 1894, 1053).

39. *siguieli* (MA, 30 7 1865, 1, 7), *saludi* (MA, 12 12 1867, 1, 21), *esculli* V. (MP, 3 10 1877, 2, 115), *doni* (MA, 12 12 1867, 1, 21), *plasi* (JC, 13 0 14 6 1884, 4, 399), *fasimbo* (MA, 12 12 1867, 1, 21), *mani* (MMF, 27 5 1867, 1, 19; FS, 5 1868 [0 5 1869], 1, 22).

40. *concedesca* (JC, 24 7 1879, 2, 200; NNC, 25 9 1894, 9, 1058), *seguesca* (NVC, 1a quinz. 7 1894, 8, 1036), *endolcesca* (TF, 12 4 1892, 8, 892), *infundesca* (FB, 2 4 1894, 8, 1020).

41. *vejam* (JC, 11 1871, 1, 40; MV, 16 12 1901, 11, 1475), *veyam* (JC, 30 12 1878, 2, 158).

42. *acabem* (JP, 30 4 1897, 10, 1279), *deixém* (JPi, 4 1894, 8, 1025), *marxem* (FM, 30 6, 4, 403), *preguem* (JPi, 22 5 1894, 8, 1028).

43. *vullgáu* (president del «Centre Escolar Catalanista», 2a quinz. 5 1902, 11, 1484), *aplegaume* (VSB, devers 22 8 1900, 11, 1420), *donauli* (AV, 1a quinz. 4 1898, 10, 1336), *ajudaume* (NVC, 1 1894 [?], 8, 1005).

també hi ha formes amb vocal temàtica *-e-*: *De: veyèu* (8), *aconsellèuli* (103), *permetèu* (158); *Ep: acabeu, dibeume, visqueu*.⁴⁴

3.8. Participi

Com a formes de participi cal destacar l'ús majoritari de *sigut*: *At: be sigut* (VI, 69); *De: ha sigut* (36), *havent sigut* (14); *Ep: ha sigut* (FPB, 1 8 1866, 1, 12; NVC, mitjan 11 1880, 3, 239), *han sigut* (MA, 8 1 1871, 1, 32). Altres formes de participi presenten solucions antigues: *n hagues duyt* (MA, 8 2 1871, 1, 33); o contrastives: *sabut-sapigut*.⁴⁵

4. Conclusions

Aquest estudi ha fet una primera aproximació als elements morfològics que Verdaguer va usar en sengles mostres de l'obra poètica i de l'obra en prosa. Els resultats obtinguts permeten de donar resposta a les qüestions plantejades inicialment:

1. Les dades demostren que no existeix cap diferència evident entre la poesia i la prosa (com es pot observar, per exemple, en l'ús indistint de gènere del mot *mar*). Verdaguer hi aplica els mateixos elements morfològics. El tret més destacable d'ambdós gèneres és la tendència arcaïtzant.

2. Encara que inicialment es podria considerar que el gènere epistolar presenta un caràcter més col·loquial, en les cartes que Verdaguer adreça fins i tot als familiars o als amics més propers, s'aprecia l'ús dels mateixos trets arcaics que apareixen en l'obra literària, els quals denoten una voluntat d'aplicar, pel que fa a la morfologia, les característiques de la llengua antiga. No hi ha, doncs, diferència de registre. I tampoc no és rellevant el fet que Verdaguer s'adreça a un interlocutor o a un altre.

44. *acabeu* (RF, 12 9 1896, 10, 1239), *dibeume* (pare, 7 2 1875, 1, 62), *visqueu* (president del «Centre Escolar Catalan.», 2a quin. 5 1902, 11, 1484).

45. *sabut* (JC, 2-3 1873, 1, 50; persona no identificada, 6 1894 [?], 8, 1033), *sapigut* (MMF, 27 5 1867, 1, 19).

3. L'anàlisi de les dades demostra que no hi ha evolució cronològica en l'ús dels elements morfològics estudiats. El demostratiu *est*, per exemple, tant apareix el 1882 com el 1895; la forma *ací* es registra tant l'any 1879 com el 1886; els presents d'indicatiu amb *-esc* consten en textos en l'interval comprès entre el 1881 i el 1897, les desinències *-am* i *-au* d'aquest temps es documenten tant el 1875 com el 1900. En contrapartida, les formes de perfet perifràstic consten, a *Ep*, des del 1867, i l'ús s'allarga fins al 1895; el present de subjuntiu amb desinència *-i* es troba ja el 1867 i torna a aparèixer el 1897; hi ha casos documentats d'imperfets de subjuntiu de la I conjugació amb *-e* temàtica des del 1867, el mateix any que es troba aquest temps amb la vocal *-a*.

L'*Ep*, que s'estén al llarg d'un període de trenta-set anys (1865-1902), només deixa entreveure un canvi substitutori: l'aparició de la forma *hòmens*, que, d'altra banda, s'usa de manera sistemàtica a *De*,⁴⁶ i que es registra a *Ep* de l'any 1897 ençà. En dates anteriors, el mateix epistolari registra mostres de la forma *hòmes*, documentades als anys seixanta i vuitanta.⁴⁷ Verdager semblava conferir a aquest mot un valor arcaïtzant. El cert és que en el gènere epistolar el poeta introdueix tots els ingredients del llenguatge literari. Només cal llegir la carta que adreça a Jaume Collell el 8 de febrer de 1871, on li comunica la mort de la mare (1, 33). Verdager és ben conscient dels components literaris que introdueix en les missives i així ho indica al mateix Collell el 3 de maig de 1875 (2, 66): «No ten fatx cap descripció perquè he fet mitx vot de despoetisarme y de no escoltar mes lo cant de las musas que m hi cridavan com al errant Ulises lo cant hermos de las Sirenas».

4. Els resultats morfològics de naturalesa sistemàtica i les alternances que algunes formes presenten fan pensar que Verdager opta per l'ús d'un sistema lingüístic basat en els models clàssics, molt proper al que hauria de ser el català literari, el qual, però, no respon ni a les realitzacions orals coetànies, ni al seu idiolecte. La seva varietat devia incloure els elements minoritaris que s'esmunyen en els escrits de qualsevol gènere: els articles *el/els*, els possessius tòncics, les formes de perfet perifràstic, els subjuntius en *-i*, els incoatius en *-eix* o els imperfets de subjuntiu amb la vocal temàtica analògica de la II conjugació.

46. *De: hòmens* (32, 46, 50, 54, 157); *Ep: hòmens* (JP, 3 3 1897, 10, 1266; FM, 23 4 1897, 10, 1274; AMA, 21 8 1898, 10, 1349; LVL, 23 1 1898, 10, 1317).

47. *dos altres hòmes* (MA, 25 12 1868, 1, 23), *hòmes* (JC, 14 8 1883, 4, 362).

5. L'opció de Verdaguer per les formes arcaiques o clàssiques de tipus morfològic també el duen a optar per elements de les mateixes característiques en el vessant del lèxic. I aquí cal fer referència a la forma *apar*,⁴⁸ al mot *ferre* (*De: ferre fret* [88]), a la construcció fossilitzada formada amb el verb *haver* amb el significat de *fer*: *At: estich temps bá avesada* (VII, 89);⁴⁹ acompanyat d'una sola forma *una setmana fa* (JC, 26 8 1884, 4, 409); o al verb *regonéixer*,⁵⁰ que esdevingué *reconèixer* en l'àrea oriental per analogia amb *conèixer*.

6. La voluntat d'utilitzar arcaismes condueix el poeta, en ocasions, a l'ús de formes dialectals i en algun cas vulgars. Pel que fa a les formes dialectals, es tracta del mot *nin* (d'ascendència rossellonesa i mallorquina),⁵¹ de les formes etimològiques *colp* (< C?LAPHU),² l'àmbit d'ús de la qual, com indica el *DCVB*, s'estén per tota l'àrea valenciana i per la vila d'Eivissa, o *palm* < (PALMU) (*Ep: sis palms* [JC, 4 1887, 6, 617]). En tots dos casos les solucions generals de l'àrea oriental són respectivament *cop* i *pam*. Així mateix, el poeta es decanta sistemàticament per la conjugació dels verbs *nàixer*⁵³ i *traure* (i derivats),⁵⁴ per bé que a Vic, com ho indica *La flexió verbal...*, es conjuguen les formes analògiques *néixer* i *treure*. El mateix s'esdevé amb l'ús del verb *oir*,⁵⁵ forma pròpia del valencià i del rossellonès.

Els textos estudiats també inclouen formes dialectals pròpies: *mauves* (VSB, 14 10 1900, 11, 1423), del llatí *MALVA*, que delata la vocalització de

48. *At: apar* (I, 28; III, 51; V, 62); *Ep: apar* (MA, 8 9 1871, 1, 39), *m apar* (RM, 1 1897, 10, 1264).

49. *De: Algú a qui jo feya nosa temps havia* (19), *quatre anys bà* (90); *Ep: deu anys ha* (JC, 28 5 1881, 3, 257), *ba tres dies* (NVC, 17 5 1884, 4, 395), *jo l'hagués vist dos anys ha* (MA, 12 12 1867, 1, 21).

50. *De: no'm regonexia* (16), *regonech* (50), *regonegudes* (55); *Ep: regoneixer* (JJC, 21 9 1887, 6, 653).

51. *At: nins* (VI, 72), *un nin* (V, 63), *de nina* (V, 65).

52. *At: á colps* (VIII, 105), *colp* (VI, 78); *De: colp* (27, 60), *colps* (14, 110, 156); *Ep: colp* (J. Sallent [vídua Milà], 23 8 1884, 4, 408; Bisbe Vic, 3 6 1899, 10, 1383), *colps* (NVC, 13 8 1895, 9, 1125).

53. *At: naix* (I, 21; VIII, 97; VIII, 101), *renaix* (X, 119, 131); *De: naxen* (97); *Ep: naix* (NVC, 7 1894, 8, 1042).

54. *At: trau* (I, 21); *De: trau* (42); *Ep: se trau* (CL, 23 VI 1893, 8, 955), *m distrau* (LVL, 23 1 1898, 10, 1317), *trach* (JC, 3 8 1880, 3, 224), *traulos* (JC, devers 2a desena 6 1880, 3, 222).

55. *At: ous* (IV, 58), *oushi* (II, 40), *s'ou* (V, 62; IX, 107), *ouben* (III, 45; IX, 112); *De: obíu* (127); *Ep: oía* (JP, 14 4 1897, 10, 1272).

la *u*, com també el mot *taup* (*At: lo taup* [V, 64], *taups* [IX, 110]), el qual, segons el *DCVB*, s'usa al Conflent, Empordà, Ripollès, Berguedà, Garrotxa, Pla de Bages, Maresme, Segarra, Penedès, Urgell, Priorat, i també a la Plana de Vic; i el mot *afogar*,⁵⁶ amb el significat d'ofegar, que el *DCVB* documenta a Vic, a més de l'Empordà i d'Eivissa. Quant a *colcar*, usat a Mallorca i a Menorca, però no al Principat,⁵⁷ es podria pensar en una transferència obtinguda arran de les relacions del poeta amb literats illencs. Coromines (s/v *cavall*; II, p. 649a) ho dubta: «Ens intriga el fet que Verdaguer sembla haver aportat també la forma *colcar* de la seva tradició lingüística pròpia, car no creiem que el 1867-8 ell hagués tingut prou comerç encara amb Aguiló i els altres mallorquins perquè haguessin influït en el seu llenguatge portant-lo a usar aqueixa variant en un verb així [...]». En qualsevol cas, la primera carta que adreça a Aguiló és del 20 de maig de 1865.

Quant a l'ús de vulgarismes, cal esmentar la flexió sistemàtica de l'adjectiu femení, fruit de la tendència a fer-lo concordar en gènere i nombre: *At: alzines brassejantes* (III, 45), *crepitantes masses* (IX, 111), *flors viventes* (II, 40), *parets gegantes* (III, 45), *vibrantes cordes* (X, 123).⁵⁸

7. Malgrat la voluntat arcaïtzant, en l'obra de Verdaguer s'esmunyen també castellanismes més o menys flagrants. A més dels que s'han inclòs en les referències, cal destacar, a *De, lo quefe* (121) o *un sust* (33).

Verdaguer estava interessat en qüestions lingüístiques, com ho demostra una consulta gramatical que adreça a Josep Balari al segon semestre de 1895 (9, 1180) en relació amb la pronúncia com a diftongs o com a hiats dels mots acabats en *-ió* o *-ia*, i que rep una resposta (9, 1181) ben poc aclaridora. De segur que el poeta de Folgueroles era amatent a les directrius més o menys clares que en aquell moment es perfilaven en relació amb la llengua literària. El mateix gramàtic barceloní empra, per posar un exemple, les formes de 1a i 2a pers. del pl. d'imperatiu i de subjuntiu amb *-a* temàtica: «permetáu, senyors, que intente esbrinar...» (p. 394), «no's pot axecar un edifici que haja de tenir molta durada»

56. *aja afogat* (escriptor català, 2n semestre 1865 / primer 1866, 1, 8).

57. *At: colca* (IX, 114), *hi colcan* (IX, 109).

58. *De: la més penosa y amarganta* (29), *en diferentes direcciones* (30), *La caritat es omnipotentia* (93), *la gent es creyenta* (23), *mans protestantes* (146), *presó [...]* *espayosa y plaenta* (23); *Ep: la calumnia trionfanta* (persona no identificada, 4 1897, 10, 1278), *una tempesta capassa* (AMA, 21 8 1898, 10, 1349).

(p. 410). I titlla de vulgarisme les formes en -i: «Oblidant dels substantius les formes velles que estaven ajustades a son geni propi, introduhí noves usances fent-los acabar tots capritxosament en ia, y axí digué vingua, donguia, moria, sentia, com si volgués fugir de les formes vingui, dongui, mori, senti que no son sinó vulgars» (p. 405).⁵⁹

El poeta, com ho indica l'epistolari, donava a Jaume Collell, a Narcís Verdaguer i Callís o a Manuel Milà i Fontanals els seus textos perquè els corregissin.⁶⁰ Per exemple, Verdaguer va optar inicialment per la utilització d'*aimar* en *L'Atlàntida*, que corregí, però, en l'edició definitiva, per *amar*. Coromines (*DECat*, s/v *amar*; v. I, p. 260a.) suggereix que el canvi es degué a la influència dels seus mentors Milà o Balari.

Aquest treball, que ha fet una primera aproximació a certs aspectes morfològics, obre el camí a un estudi més aprofundit dels mateixos elements —i d'altres que han quedat sense estudiar, com ara l'ús dels clítics pronominals o la flexió de nombre dels mots acabats en sibilant o en fricativa més oclusiva: *desigs* (FUV, 3-4 1867, 2, Ap III) - *desitjos* (A. Masdexart, 4 2 1901, II, 1448) — en altres obres de l'autor.

Bibliografia

- ALCOVER, Antoni M. i F. de B. MOLL (1929-1933). *La flexió verbal en els dialectes catalans*. Barcelona: Anuari de l'Oficina Romànica (v. II (1929) [73] 1 - [184] 112, v. III (1930) [73] 1 - [168] 96, v. IV (1931) [9] 1 - [104] 96, v. V (1932) [9] 2 - [72] 64).
- (1961-1969).² *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB). Palma de Mallorca: Moll.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1962). *Gramàtica catalana*. Madrid: Gredos.
- BALARI I JOVANY, Josep (1990). *Escrips filològics* (edició a cura de Pere J. Quetglas). Barcelona: Altafulla.

59. Exemples extrets del discurs que Balari i Jovany va pronunciar als Jocs Florals.

60. Vegeu-ne la referència a Coromines, *DECat*, V, p. 384b, nota 3 (s/v *mal* [entre-maliat]): «El seu censor poètico-filològic, MilàF. va esmenar-li *tra* en *tre* i dubtava entre fer-li escriure *e* o *a* la vocal següent».

- COLOMINA I CASTANYER, Jordi (2002). «Paradigmes flectius de les altres classes nominals». Dins: SOLÀ, Joan *et al.* *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries, 539-582.
- COROMINES, Joan (1980-2001). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (DECat)*. Barcelona: Curial, Caixa de Pensions «La Caixa».
- FORTEZA, Tomàs (1915). *Gramàtica de la Lengua Catalana*. Palma: Escuela Tipográfica Provincial.
- MOLL, Francesc de B. (1991). *Gramàtica històrica catalana*. València: Universitat de València.
- PEREA, Maria Pilar (2003). «El perfect simple. Extensió i ús a començament del segle XXI». Dins: *13è Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Girona, 8-13 de setembre de 2003, en premsa.
- VERDAGUER, Jacint [1898]. En *defensa pròpia*, Barcelona: Il·lustració Catalana (dins: *Obres completes de Mossen Jacinto Verdaguer*, v. XVII).
- (1946) *L'Atlantida* (1a ed. crítica según dos manuscritos autógrafos y las ediciones de 1877 y 1878 / preparada por Eduardo Junyent, Martín de Riquer). Barcelona: Ayuntamiento de Barcelona.
 - (1959-1993) *Epistolari de Jacint Verdaguer*, transcripció i estudi per J. Maria de Casacuberta i J. Torrent i Fabregas. Barcelona: Barcino, v. I-XI.
 - (2002) *L'Atlàntida*, a cura de Pere Farrés. Vic: Eumo Editorial / Societat Verdaguer.

ANNEXOS

Taula 1

	<i>At</i>	<i>De</i>	<i>Ep</i>		<i>At</i>	<i>De</i>	<i>Ep</i>
est	—	—	7 ⁶¹	estos	—	—	1 ⁶²
esta	1 ⁶³	—	13 ⁶⁴	estes	—	—	5 ⁶⁵
aquest	—	10 ⁶⁶	100 ⁶⁷	aquests	—	3 ⁶⁸	4 ⁶⁹
aquesta	1 ⁷⁰	15 ⁷¹	43 ⁷²	aquestos	—	—	12 ⁷³
				aquestes	—	3 ⁷⁴	9 ⁷⁵
aqueix	13 ⁷⁶	39 ⁷⁷	100 ⁷⁸	aqueixos	1 ⁷⁹	14 ⁸⁰	41 ⁸¹
aqueixa	2 ⁸²	43 ⁸³	88 ⁸⁴	aqueixes	6 ⁸⁵	28 ⁸⁶	36 ⁸⁷
eix	18 ⁸⁸	—	38 ⁸⁹	eixos	6 ⁹⁰	1 ⁹¹	14 ⁹²
eixa	11 ⁹³	3 ⁹⁴	41 ⁹⁵	eixes	4 ⁹⁶	1 ⁹⁷	19 ⁹⁸

61. *est desterro* (JC, dev. 20 8 1882, 3, 316; bisbe Vic, 26 7 1895, 9, 1119), *est oratori* (JC, dv. 1a desen. 9 1882, 3, 318).

62. *estos* (pronom, substitueix *barcos*) (JC, primeries 7 1879, 2, 197).

63. *esta gesta* (I, 32).

64. *en esta* (pro.) [ciutat = Barcelona] (JC, 22 7 1884, 4, 406), *esta nit* (JC, 9 3 1883, 4, 338), *esta Barcelona* (CV, 5 1896, 10, 1222).

65. *estas malesas* (MA, 30 7 1865, 1, 7), *estes montanyes* (JC, 3 8 1880, 3, 224).

66. *aquest* (pro.) (84), *aquest altre ministre* (77), *aquest camí* (35), *aquest santuari* (23).

67. *aquest seu admirador* (VB, 20 4 1898, 10, 1337), *aquet Sancristo* (MA, 8 2 1871, 1, 33), *tot aquest any* (JC, 1a desena 3 1881, 3, 249).

68. *aquests articles* (77), *aquests colps* (14), *aquests temps* (42).

69. *aquets noms* (MA, 8 1 1871, 1, 32), *aquests* (pro.) (JB, 8 1894, 9, 1053).

70. *aquesta historia* (Introd., 19).

71. *aquesta* (pro.) (78), *aquesta ciutat* (134), *aquesta família* (113), *aquesta resolució meua* (51).

72. *aquesta conquilla* (JC, mitjan 11 1878, 2, 145), *aquesta horrible tempestat* (FM, 19 6 1895, 9, 1103).

73. *aquestos versos* (JC, 20 9 1886, 5, 572), *aquestos tres orfes* (Arxiduc L. Salvador, 16 6 1901, 11, 1458).

74. *aquestes paraules* (81, 100, 136).

75. *aquestas quatre cançons* (MA, 20 5 1865, 1, 4), *aquestes poesies* (AV, 19 12 1900, 11, 1429).

76. *aqueix colom* (Concl., 140), *aqueix cor* (VI, 69, 72), *aqueix corch* (IV, 57).

77. *aqueix* (pro.) (26), *aqueix acte* (97), *aqueix adagi* (9), *aqueix embarch* (141), *aqueix fi* (8).

78. *aqueix art* (JC, 19 2 1881, 3, 247), *aqueix assumpto* (Bisbe Vic, 8 12 1894, 9, 1071), *aqueix d'utxós llibre* (TT, 14 5 1866, 1, 11), *aqueix teu amic* (JC, 2a quinz. 10 1882, 3, 321).

79. Amb funció pronominal (III, 49).

80. *aquexos* (pro.) (51), *aquexos ministres* (121), *aquexos negres procediments* (50).

Taula 2

	<i>At</i>	<i>De</i>	<i>Ep</i>		<i>At</i>	<i>De</i>	<i>Ep</i>
això	1 ⁹⁹	38 ¹⁰⁰	96 ¹⁰¹				
açò	3 ¹⁰²	—	6 ¹⁰³	çò	9 ¹⁰⁴	—	—

81. *aqueixos noyets* (L. Jou i Olió, 2a quinz. 7 1901, 11, 1463), *aqueixos mars* (Arxiduc L. Salvador, 16 6 1901, 11, 1458), *un dia daqueixos* (NVC, 10 1893, 8, 980).

82. *aqueixa obra* (Pròl., 6), *aqueixa Atlántida* (Concl., 134).

83. *aqueixa malaltia* (31), *aqueixa pena* (141), *aqueixa vergonya* (141), *aqueixa* (pro.) (16).

84. *aqueixa* (pro.) (FPB, 5 2 1878, 2, 125), *aqueixa cavoria* (MA, 30 7 1865, 1, 7), *aqueixa horrorosa traydoria* (bisbe Vic, 22 7 1895, 9, 1118), *aqueixa cantitat* (MS, 29 4 1897, 10, 1275).

85. *aqueixes esbalabidores tradicions* (Pròl., 8).

86. *aqueixes cabories* (135), *aqueixes embaxades* (114), *aqueixes flors* (64), *aqueixes bonors* (147).

87. *aqueixas carnestoltas* (FUV, 3 de 1867, 2, Ap II), *aqueixes aubagues* (JC, mitjan 8 1879, 2, 201), *aqueixas montanyas* (JC, 2 7 1875, 1, 69), *aqueixes garrotxes* (MV, 3 2 1901, 11, 1447).

88. *eix blat* (III, 50, IV, 57), *eix cel* (Conc., 134), *eix mar* (IV, 58; VIII, 99).

89. *eix clima* (JC, 18 10 1875, 1, 71), *eix miracle* (persona no identificada, 4 1897, 10, 1278), *eix seu servidor* (JCB, 30 11 1883, 11, 1526).

90. *eixes branques* (Concl., 139), *eixes hermoses pedres* (Pròl., 5), *eixes* (pro.) (II, 40).

91. *eixos carrers* (6).

92. *eixos vapors* (JC, 20 7 1879, 2, 198), *exos monuments* (JD, 10 8 1898, 10, 1347).

93. *eixa corona* (II, 36), *eixa lluyta* (Pròl., 7), *eixa mar* (I, 21).

94. *exa cadena* (66), *exa dignitat* (106), *exa vall* (9).

95. *exa vall* (MA, 8 2 1871, 1, 33), *eixa font* (JCB, 30 11 1883, 11, 1526), *exa hermosa terra* (AMA, 11 11 1898, 10, 1356).

96. *eixos astres* (Concl., 134), *eixos buitres* (V, 63), *eixos marbres* (Concl., 138).

97. *exes dues famílies* (13).

98. *exas circumstancias* (JC, 3 5 1875, 1, 66), *exes Flors* (JTB, 2 5 1899, 10, 1379), *eixas materias* (JNO, devers 5 9 1884, 4, 412), *eixes mars* (JC, 26 12 1874, 1, 61).

99. III, 45.

100. p. 8, 14, 18, 20, 26, 32, 45, 47, 49, 53, 57, 63, 65, 74, 76, 79, 83, 87, 92, 93, 100, 106, 110, 115, 116, 118, 125, 127, 130, 131, 133, 134, 135, 139, 145, 146, 147, 153.

101. *aixo* (FS, prim. 1 1867, 1, 13), *aixó* (JC, 4 1877, 1, 93; GGP, 6 9 1899, 11, 1390), *axo* (JC, 3 1870, 1, 28), *axó* (AV, 3 1 1901, 11, 1436), *per axo* (MA, 27 4 1869, 1, 25).

102. III, 49, 51; VI, 79.

103. *assó* (JC, devers 10 2 1887, 6, 603), *asso* (FS, primera de 1 1867, 1, 13).

104. *per çò* (IV, 57), *perçò* (VI, 73).

Taula 3

	<i>At</i>	<i>De</i>	<i>Ep</i>		<i>At</i>	<i>De</i>	<i>Ep</i>
nostre	7 ¹⁰⁵	9 ¹⁰⁶	62 ¹⁰⁷	nostra	3 ¹⁰⁸	7 ¹⁰⁹	40 ¹¹⁰
nostres	6 ¹¹¹	2 ¹¹²	25 ¹¹³	nostres	1 ¹¹⁴	—	13 ¹¹⁵
vostre	2 ¹¹⁶	4 ¹¹⁷	34 ¹¹⁸	vostra	1 ¹¹⁹	5 ¹²⁰	22 ¹²¹
vostres	3 ¹²²	1 ¹²³	6 ¹²⁴	vostres	—	1 ¹²⁵	13 ¹²⁶
llur	42 ¹²⁷	5 ¹²⁸	1 ¹²⁹	llurs	30 ¹³⁰	—	1 ¹³¹

105. *nostre nom* (II, 43), *de nostre prometatge* (VIII, 103).
106. *lo nostre prestigi* (131), *Nostre Senyor Jesucrist* (71), *per nostre Redemptor* (66).
107. *a nostre bon amic* (JM, 3 IV 1895, 9, 1092), *Deu nostre Senyor* (JC, 23 8 1891, 7, 873), *en be nostre* (JPi, 12 1893, 8, 990), *tot nostre Pirineu* (RM, 1 1897, 10, 1264).
108. *dessota nostra fèrrea pejada* (II, 42), *en terra nostra* (III, 46).
109. *la nostra bona amistat* (15), *la nostra caritat* (131), *per nostra part* (73).
110. *aqueixa nostra amada terra* (JC, 1a desena 6 1891, 7, 857), *desde nostra casa* (JC, primeria 1 1885, 4, 428), *la eterna habitació nostra* (JPi, 9 12 1893, 8, 987), *per bergonya nostra* (JC, darrerria 4 o primeria 5 1877, 1, 94).
111. *á nostres fills* (III, 46), *a nostres peus* (II, 42), *en nostres caps* (III, 46).
112. *en nostres dies* (114), *y nostres pagesos* (51).
113. *de nostres amichs* (JPG, 12 6 1887, 6, 632), *dels nostres* (pro.) (TL, 25 1 1883, 4, 331), *germans nostres* (JG, 26 10 1889, 7, 772), *tots nostres consocis* (JB, 30 3 1895, 9, 1086).
114. *que nostres mans* (II, 43).
115. *á nostres llengües* (MA, 22 8 1893, 8, 968), *nostres passejadetes* (JC, 26 12 1874, 1, 61).
116. *¡ay! De vostre imperi* (III, 49), *perque vostre designi* (IX, 114).
117. *de vostre furor* (117), *el vostre mal* (117), *vostre enuig* (127).
118. *a vostre germá* (MV, 3 2 1901, 11, 1447), *de vostre poble* (VSB, 3 1 1901, 11, 1435), *vostre poemet* (RM, 1 1897, 10, 1264).
119. *la vostra llum* (IX, 114).
120. *la vostra* (158), *la vostra ignominia* (117), *vostre feresa* (127).
121. *á vostra esposa* (AV, 31 12 1899, 11, 1395), *cap carta vostra* (pare, 7 2 1875, 1, 62), *vostra afectuosa lletra* (LVL, 14 12 1897, 10, 1308).
122. *á vostres peus* (Concl., 134), *enarbro vostres brassos* (V, 66), *vostres bolquers* (I, 25).
123. *de vostres odís* (117).
124. *á vostres assumptos* (GS, 7 4 1889, 7, 750), *a vostres pares* (VSB, 19 8 1898, 10, 1348), *ab vostres cants* (M. Costa i Llobera, 4 3 1899, 10, 1370).
125. *les vostres intencions* (117).
126. *a vostres oracions* (S. Bové, 17 4 1899, 10, 1378), *les vostres* (pro.) (NVC, 20 9 1893, 8, 975).
127. *á llur sobre* (IX, 112), *llur antiga historia* (Introd., 13), *llur arbre* (IX, 113), *llur tosca ala* (Concl., 141), *llur ullada* (III, 48), *llur vida* (VI, 68).
128. *llur adicte capellà* (27), *llur camp* (135), *llur disposició* (112), *llur jardí* (66), *llur situació* (154).
129. *llur cim* (JC, 3 8 1880, 3, 224).

Taula 4

	<i>At</i>	<i>De</i>	<i>Ep</i>		<i>At</i>	<i>De</i>	<i>Ep</i>
ací	3 ¹³²	4 ¹³³	87 ¹³⁴	aquí	8 ¹³⁵	8 ¹³⁶	86 ¹³⁷
allí	9 ¹³⁸	14 ¹³⁹	35 ¹⁴⁰	allà	3 ¹⁴¹	8 ¹⁴²	10 ¹⁴³

130. *llurs aygues* (II, 40; VIII, 99), *llurs batalles* (IX, 116), *llurs calcinats cossos* (VIII, 103), *llurs cims* (VIII, 97); *llurs superbes ombres* (X, 128), *llurs tronos* (IV, 60).

131. *totas llurs notícies* (JC, 3 1870, 1, 28).

132. I, 23 (*L'Atlántida era assí!*), I, 29 (*Jo moro assí!*), II, 43.

133. *ací* (153), *als d'ací ni als d'allà* (72), *d'ací y d'allà* (60).

134. *assi* (FS, prim. 1 1867, 1, 13; VSB, devers 22 8 1900, 11, 1420), *assi a Barcelona* (JP, 1 7 1897, 10, 1289), *assi dalt* (MA, 11? 6 1869, 1, 27; JC, devers 8 1871, 1, 38), *d'assi baix* (JC, devers 22 0 23 4, 3, 253).

135. Pròl., 8; I, 21, 22; II, 37; II, 43, 48; VIII, 103; X, 119.

136. p. 17, 33, 62, 94, 104, 121.

137. *aquí* (MA, 30 7 1865, 1, 7), *aquí m te* (AMA, 21 8 1898, 10, 1349), *d'aquí a tres setmanes* (JC, 2a quinz. 10 1882, 3, 321), *per aquí dalt* (NVC, 1a quinz. 11 1889, 7, 777), *velí aquí* (VB, 7 2 1884, 4, 378), *veuse aquí* (VSB, 1a desena 5 1901, 11, 1453), *aquí baix* (JC, mitjan 4 1885, 4, 444).

138. Introd., 16; II, 44; III, 45; IV, 57; VII, 90; IX, 114; X, 125, 130, 131.

139. p. 8, 14, 15, 30, 31, 50, 65, 86, 97, 123, 133, 138, 148, 79.

140. *alli* (JP, 14 4 1897, 10, 1272), *allí* (pare, 7 2 1875, 1, 62), *allí* (arquebisbe Tarragona, 15 6 1895, 9, 1100), *per allí* (JC, mitjan 8 1879, 2, 201).

141. VI, 68.

142. p. 33, 79, 131, 149, 151.

143. *allà* (JC, 7 6 1876, 1, 77; MV, 16 12 1901, 11, 1475), *allà dalt* (J. Sallent [vídua Milà], 23 8 1884, 4, 408), *allà bon so* (persona no identificada, 4 1897, 10, 1278).

Taula 5

	<i>At</i>	<i>De</i>	<i>Ep</i>		<i>At</i>	<i>De</i>	<i>Ep</i>
1 Simple	41 ¹⁴⁴	145 ¹⁴⁵	251 ¹⁴⁶	Perifràst.	1 ¹⁴⁷	18 ¹⁴⁸	138 ¹⁴⁹
2 Simple	15 ¹⁵⁰	—	23 ¹⁵¹	Perifràst.	—	—	—
3 Simple	51 ¹⁵²	256 ¹⁵³	284 ¹⁵⁴	Perifràst.	—	3 ¹⁵⁵	4 ¹⁵⁶
1 Simple	10 ¹⁵⁷	6 ¹⁵⁸	55 ¹⁵⁹	Perifràst.	—	—	2 ¹⁶⁰
2 Simple	8 ¹⁶¹	1 ¹⁶²	11 ¹⁶³	Perifràst.	—	—	—
3 Simple	65 ¹⁶⁴	86 ¹⁶⁵	94 ¹⁶⁶	Perifràst.	—	—	1 ¹⁶⁷

144. *esborrí* (IV, 57), *sospirí* (VII, 91), *deixondí* (III, 50), *enganyí* (VI, 68), *estojí* (VIII, 103), *abriguí* (VII, 85), *amí* (VI, 69), *arranquí* (III, 47; VII, 89), *bressí* (VI, 69).

145. *acompanyí* (144), *afigurí* (96), *aní* (6), *axequí* (60), *baxí* (24), *cayguí* (59), *dexí* (39), *enmanlleví* (88), *escriguí* (94), *fiu* (123), *fuy* (13), *neguí* (18), *traquí* (53), *triguí* (97), *vegi* (16), *vinguí* (12), *volguí* (25).

146. *degui gastar* (MA, 27 4 1869, 1, 25), *fiu* (MA, 26 12 1874, 1, 60), *atini* (JC, darrer. 10 o primer. de 11 1882, 3, 322), *aní* (JSJ, mitjan 11 1882, 3, 323), *rebi* (FV, 28 2 1902, 11, 1480).

147. *vaig encendre* (X, 129).

148. *vaig caure* (89), *vaig cloure* (96), *vaig enviar* (104), *vaig escriure* (84), *vaig sentir* (31), *vaig ser* (11), *vaig somniar* (59), *vaig trucar* (30), *vaig trucar* (72), *vaig veure* (11).

149. *vaig prometre* (FS, primer. de 1 1867, 1, 13), *vaix passar* (MP, 3 10 1877, 2, 115), *vaig despedir* (JC, devers 20 8 1882, 3, 316), *vaig saborejar* (Bisbe Vic, 12 1 1895, 9, 1076).

150. *girares* (VII, 83), *lligares* (I, 33), *veres* (X, 121), *midares* (Concl., 137), *nasqueres* (VI, 69).

151. *digueres* (JC, 24 1 1873, 1, 48), *degueres rebre* (JC, mitjan 5 1877, 2, 98), *parláres* (JC, 2a desena 2 1887, 6, 606), *ajudares* (JC, 2 10 1892, 8, 913), *feres* (NVC, 13 8 1895, 9, 1125).

152. *gitá* (IX, 117), *llampeguejá* (I, 28), *infantá* (VII, 86), *interrompé* (III, 49), *caygué* (X, 130), *borronejá* (III, 49), *arruixá* (VIII, 101), *gelá* (Prolech, 5), *pogué* (I, 32; VI, 72).

153. *acompanyà* (11), *anà* (149), *caragirà* (27), *comptà* (157), *concedí* (21), *escrigué* (104), *feu* (155), *fou* (155), *gosà* (79), *manà* (131), *morí* (80), *reflexionà* (41), *succebí* (125), *texí* (27), *vingué* (50), *volgué* (73).

154. *degue treure* (MA, 22 5 1871, 1, 36), *respongué* (CV, 1a quinz. 9 1896, 10, 1241), *ensopegá* (TL, 24 1 1883, 4, 330), *cenyí* (NVC, 8 4 1886, 5, 550), *bestragué* (NVC, 7 1894, 8, 1041), *mori* (JC, 1 11 1892, 8, 918).

155. *se va casar* (14), *va caure* (145), *va respondre* (134).

156. *va conexas* (pare, 7 2 1875, 1, 62), *va bonrá* (CV, 9 5 1896, 9, 1217), *va quedar* (MA, 15 1 1867, 1, 14), *va remetre* (FUV, 3 de 1867, 2, Ap II).

157. *rompérem* (II, 42), *trovârem* (VII, 87), *arrabassârem* (II, 42), *deixarem* (II, 43), *convertîrem* (VII, 86), *forem* (II, 42), *sentîrem* (VII, 86).

158. *aixafarem* (61), *esbestîrem* (61), *passarem* (15), *sentîrem* (131), *vegerem* (15), *visî-tarem* (15).

159. *anarem* (JC, 26 3 1876, 1, 76), *ferem* (TL, 19 10 1881, 3, 276), *patirem* (JSJ, 7 2 1875, 1, 63), *sapiguerem* (JC, 18 10 1875, 1, 71), *tinguerem* (NVC, 1 1894 [?], 8, 1005), *vegerem* (FM, 19 6 1895, 9, 1103).

160. *nos varem veurer* (MA, 15 1 1867, 1, 14), *varem pujar* (JC, 26 3 1876, 1, 76).

161. *us esvanireu* (VI, 70), *despertareu* (VI, 75), *umplíreu* (VIII, 103), *us enramareu* (VI, 75), *adormireu* (VI, 70), *fereu* (VIII, 103; IX, 114), *perdéreu* (I, 25).

162. *anareu* (158).

163. *dedicareu* (M. Costa i Llobera, 14 4 1898, 10, 1335), *dexáreu* (AV, 31 12 1899, 11, 1395), *fereu* (RE, 20 9 1896, 10, 1243), *tardáreu* (ABP, darrera 3 1902, 11, 1482).

164. *voleyaren* (IX, 111), *volgueren* (VI, 71), *topárense* (VIII, 99), *vegeren* (III, 47; VIII, 97), *aixecaren* (Pròl., 9, VII, 94), *s'engrunaren* (IX, 109), *foran* (IV, 54), *coronaren* (I, 32).

165. *acudiren* (73), *anaren* (117), *foren* (152), *desviaren* (67), *preguieren* (149), *probaren* (55), *sentiren* (137), *serviren* (157), *suprimiren* (94), *traqueren* (70), *volgueren* (157), *bagueren* (65).

166. *catequisaren* (JP, 14 4 1897, 10, 1272), *cayguieren* (TF, 4 1883, 4, 340), *feren* (JP, 1 7 1897, 10, 1289), *lograren* (JP, 6 4 1897, 10, 1270), *oferiren* (JP, 14 4 1897, 10, 1272), *sortiren* (TT, 14 5 1866, 1, 11), *vingueren* (Bisbe Vic, 3 7 1895, 9, 1109).

167. *van celebrar* (JC, 2 10 1892, 8, 913).